

Musiikkia lämpiössä

KANSALLISOOPPERAN PÄÄLÄMPIÖ 12.11.2016

Maurice Ravel

(1875–1937)

Sonate Posthume viululle ja pianolle (1897)

Karol Szymanowski

(1882–1937)

Myytit viululle ja pianolle op. 30 (1915)

La Fontaine d'Arethuse

Narcisse

Dryades et Pan

Lea Tuuri, viulu

Martin Malmgren, piano

VÄLIAIKA

Florent Schmitt

(1870–1958)

Sonate Libre op. 68 (1918–1919)

Lent sans exagération

Animé

Lea Tuuri, viulu

Mirka Viitala, piano

Konsertin tarjoaa Kansallisoopperan orkesteri
Konsertin kuvaaminen ja tallentaminen on kielletty

Maurice Ravel: Sonate Posthume viululle ja pianolle (1897)

Baskilaisessa kylässä Cibouressa vuonna 1875 syntynyt **Maurice Ravel** oli tietoinen ja kiinnostunut laajasti eri musiikkityyleistä barokista flamencoön ja jazziin. Eklektismi ei vielä nuoruusvuosina tuonut mainetta ja kunniaa, vaan Ravelia alettiin pitää yhtenä ranskalaisen musiikin johtohahmoista vasta ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Yksiosainen *Sonate Posthume* ei nimestään huolimatta ajoitu kuuluisan G-duuri -viulusonaatin jälkeen, eikä sitä löydetty postuumisti, vaan sonaatti oli nuoruudenteos, jonka päiväys ajoittuu huhtikuulle 1897. Tällöin Ravel opiskeli Pariisin konservatoriossa, jossa hänen opiskelutoverinsa, viulisti-säveltäjä George Enescu tiettävästi kantaesitti teoksen, jonka jälkeen sonaatti jäi unholaan, kunnes teos julkaistiin vuonna 1975. Nuoruudenteoksiinsa Ravel kirjoitti saaneensa vaikutteita Erik Satielta sekä Emmanuel Chabrier'ltä, mutta sonaatissa on pikemminkin kuultavissa vaikutteita Franckin harmonisesta kielestä ja Faurén lyirisyydestä. Juuri Faurén sävellysooppiin Ravel siirtyi vuonna 1897 jouduttuaan eroamaan konservatorion piano-osastolta. Erottaminen sävellyslinjalta vuonna 1900 ei lannistanut nuorta säveltäjää, vaan hän jäi Faurén kuunteluoppilaaksi vuoteen 1903. Sonaatin alku enteilee säveltäjän kuuluisan pianotrion pahaenteisen unelmoivaa värimaailmaa, jota Ravel kuvaili baskilaiseksi. Vaikka sonaatin rakenne on klassinen esittely-kehittely-kertaus-coda, teoksen alati vaihtuvat tahtilajit ja epämääräinen harmoninen sävelkieli enteilevät impressionismia.

Karol Szymanowski: Myytit viululle ja pianolle op. 30 (1915)

Myytit op. 30 sävellettiin keväällä 1915 Puolan Zarudziessa. Sodan aikana valmistunut kolmiosainen sarja on yksi **Karol Szymanowskin** lempi-sävellyksistä. Äänenväreiltään ja tekniikaltaan omaperäinen teos syntyi yhteistyössä venäläis-syntyisen viulistin ja Szymanowskin tärkeän ystävän, Pawel Kochańskin kanssa. Molemmat kuuluivat varhaista modernismia edustavaan Nuori Puola -ryhmään säveltäjä Mieczysław Karłowiczin, kapelli-mestari Grzegorz Fitelbergin sekä pianisti Harry Neuhausin ja Arthur Rubinsteinin ohella. Szymanowski luo triptyykissä uudenlaisen viulutyylin, joka soveltaen romanttista ilmaisua ja virtuositeettia tuo uudenlaisia mahdollisuuksia sointiin. Uudenlaisten sointiyhdistelmien aikaansaamiseksi teoksessa hyödynnetään erilaisia glissandoja, neljäsosa-sävelaskeleita, kaksoishuiluääniä, tremoloja, pizzica-toja ja *sul ponticello* -soittoa. Myyteissä op 30. yhdis-tyy antiikin Kreikan kirjallinen perinne Ranskan impressionistien sonoriteetteihin. Tyyllisesti sävellys ei kalpene muiden impressionistien, kuten Debussyn ja Ravelin rinnalla.

Sarjan ensimmäinen osa, *Fountain of Arethusa* (Arethusan suihkulähde) on muistelma Sisiliassa Syrakusan kaupungin pienestä saaresta Ortigiasta, missä suihkulähde sijaitsee. Jumaltaruston mukaan luonnotar Arethusa pakenee joen jumala Alfeusta, joka kosiskelee Arethusaa rakkauden sokaisemana nähtyään hänet kylpemässä. Metsästyksen jumalatar Artemis suojelee Arethusaa muuntaen hänet lähteeksi. Piano imitoi veden liikettä luoden taustan Szymanowskin heleille melodioille.

Toisessa osassa Narkissoksen (*Narcissus*) tarina kertoo komeasta nuorukaisesta, joka on torjunut nymfi Ekhon rakkauden. Afrodite langettaa Narkissoksen päälle

kirouksen, jossa hän hullaantuu omaan peilikuvaansa purossa. Kun ensimmäisen osan teemana on virtaava vesi, toisessa osassa vaikutelma syntyy peilityynestä vedestä. Uneksivat melodiat kulkevat laulavan osan läpi oikukkaana itserakkaissa tunnelmissa. Sarjan tuo päätökseen *Dryades et Pan (Metsänneidot ja Pan)*, jossa metsän jumala Pan – puoliksi vuohi, puoliksi ihminen – jahtaa himokkaasti dryadeja, eli puiden haltiattaria. Pan saa kiinni nymfi Syrinksin, joka Panin tavoittaessa ja koskettaessa pyytää muita nymfejä muuntamaan itsensä ruo'oksi rannan kaislikkoon. Pan ottaa muuntautuneen ruo'on käteensä ja pettyneenä nymfin transformaatiosta huokaa ruokoon saaden sen soimaan suloisesti. Haltioituneena sen soinnista hän leikkaa siitä itselleen ensimmäisen huilun ja nimeää sen Syrinksiksi. Sarjan päätösosassa kerronta vaihtelee erilaisilla sointikuvilla; metsän kuhinaa kuumana kesäyönä, nymfien riehakasta tanssia ja Panin huilun luomaa lumoa.

Florent Schmitt: Sonate Libre op. 68 (1918–1919)

Uudistushenkinen myöhäisromantikko **Florent Schmitt** syntyi vuonna 1870 Blamontissa Itä-Ranskassa ja kuoli vuonna 1958 Neuilly-sur-Seinessä Ranskassa. Hän opiskeli Pariisin konservatoriossa vuodesta 1889 Albert Lavignac'n, Théodore Dubois'n, Jules Massenet'n ja Gabriel Faurén johdolla. Schmittin keskeinen tuotanto käsittää pääosin lauluja,

kuorosävellyksiä, pianokvinteton (1908) ja orkesterimusiikkia. Kamarimusiikkiteokset esittävät Schmittin parhaita puolia säveltäjänä; ne ovat inspiroivia ja harmonisesti uskaliaita. Ehkä merkittävin Schmittin sävellyksistä viululle ja pianolle on *Sonate Libre en deux parties enchaînées, ad modem Clementis aquæ* eli "vapaa sonaatti kahdessa toisiinsa kytketyssä osassa armahtavan veden tapaan", joka valmistui ensimmäisen maailmansodan

jälkimmäisissä Artiguemyn Hautes-Pyrénéesissä Schmittin loma-asunnolla. Nimi tiivistää osuvasti huolellisesti rakennetun ja ilmaisultaan vapaan sonaatin. Teoksen nimi viittaa sotaa lietsoneen pääministeri Georges Clemenceau'n sanomalehteen *L'homme libre* (vapaa ihminen), jonka hän muutti sodan jälkeen *L'homme enchaîné*'ksi (kahlittu ihminen). Tämä klassisia sävellyksperinteitä rikkova diptyykki on omistettu viulisti Hélène Jourdan-Morhangelille, joka teki tiivistä yhteistyötä myös Ravelin kanssa – Ravel omisti hänelle sonaatin viululle ja sellolle (1922) sekä sonaatin viululle ja pianolle (1927). Nivelrikon takia Jourdan-Morhangen ura jäi lyhyeksi, eikä hän pystynyt soittamaan Schmittin sonaattia. Viulisti Hélène Leone ja pianisti Lucien Bellanger kantaesittivät *Sonate Libren* Société Musicale Indépendant'n konsertissa vuonna 1920.

Tämä mittava, puolen tunnin sonaatti jakautuu kahteen osaan, joista ensimmäinen *Lent sans exagération* (hitaasti liioittelematta) alkaa tumman-puhuvalla, unelmoivalla ja myöhemmin rytmikkäällä vuoropuhelulla viulun ja pianon välillä. Osa tiivistää Schmittin sävelkielelle tyypilliset ominaisuudet: impressionistisen sävelkielen käytön, lyiris-rapso-disen kerronnan, dynamiikan ja vastakkaisten rytmikuvioiden

yhtäkkisen vaihtelun sekä teemojen huomaamattoman sulautumisen uusiin, mikä antaa osalle virtaavan vaikutelman. Ilman taukoa soitettava seuraava toinen osa (*Animé*) on ensimmäisen peilikuva, pirullinen, sotaisa, rytmikkään eloisa. Osa on kuin painajaismainen pakomatka ensimmäisen maailmansodan kauhuista, joka hetkittäin pysähtyy muistelemaan ensimmäisen osan mystistä, runollista unta. Teos päättyy tulkinnasta riippuen joko kuolemaan sodan kahleissa tai vapauteen.

Lea Tuuri